Núm 106

Tomo 9.º

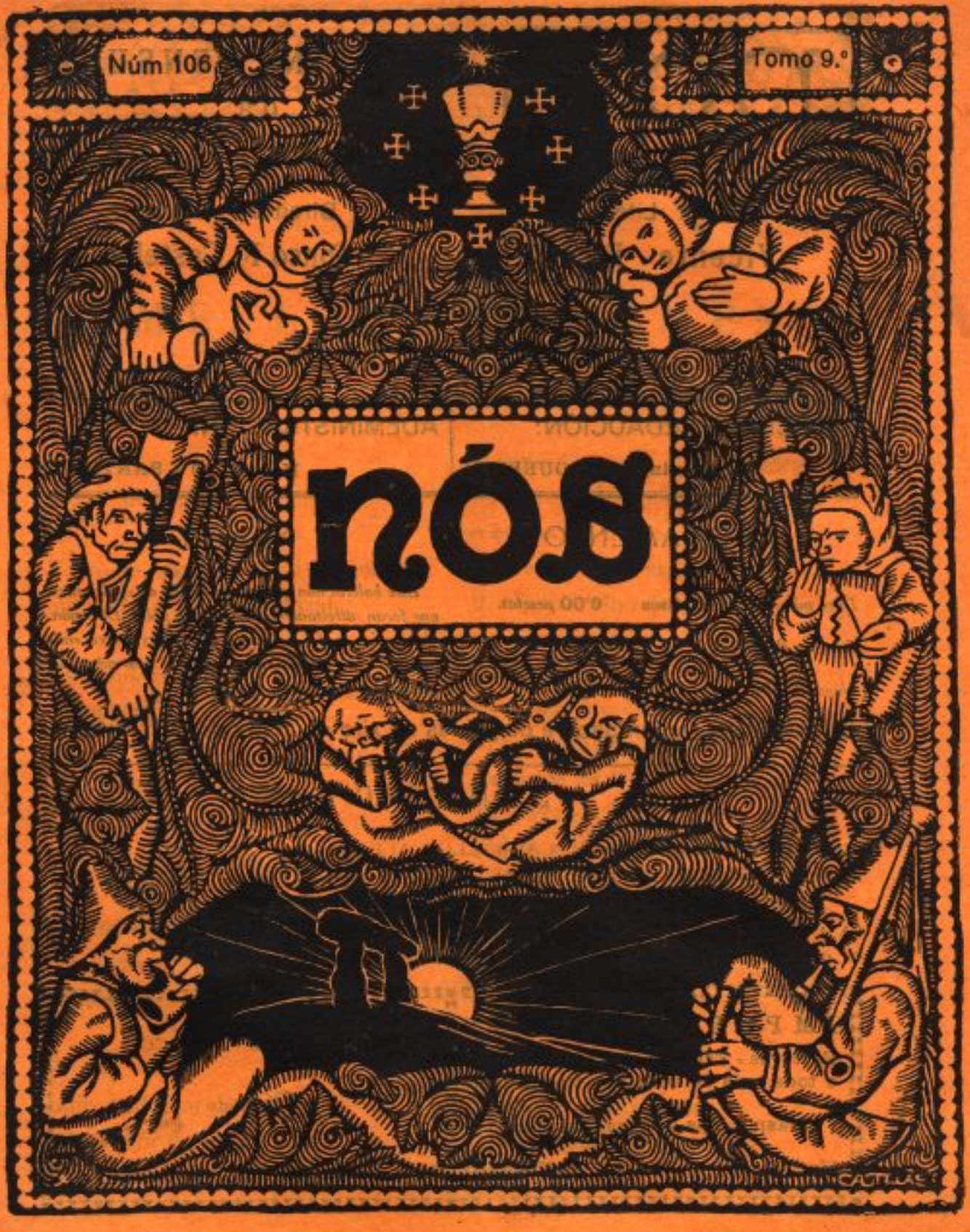

nós

NÓS

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Hortas, 20 — SANTIAGO

ABONAMENTO

Doce números, na Peninsua	6'00 *pesetas.*
Fora da Peninsua	8'00 »
Número solto	0'70 »

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

NOTA

Este boletín non pubricará máis orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

SUMARIO

SEMELLAS SEN SOMENTES, por R. CARBALLO CALERO.
ULTREYA, por ALVARO DAS CASAS, REMIXIO GONZÁLEZ GÁNDARA e ALEXANDRE AGRA CADARSO.
DA ALEMAÑA, por VICENTE RISCO (proseguimento).
OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS, pol-a REDAICIÓN.

IMPRENTA "NÓS"
Facturas - Estados - Libros - Revistas
e toda crás de traballos tipográficos
Trasmitanos os seus encarregos
Hortas, 20 SANTIAGO

Vicente Risco
Abogado
Santo Domingo, 47-2.° Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XIV ★ Ourense 15 de Outono do 1932 ★ Núm. 106

SEMELLAS SER SOMENTE

Por R. CARBALLO CALERO.

Semellas ser somente
arume de esprito de femia.

Torre de luar, castelo de brancura,
outa, casta, sinxela, lanzal.

As rosas esmaecen
de emoción ô teu paso.

A túa ollada as frontes
máis enrugadas, fai
frorecer en sorrisas.

Os rudos, os groseiros,
pra falaren contigo,
póñense outra faciana.

(Vinte
sátiro seductor de estrelas,
estuprador de frores,
bicar axionllado
a soma do confín da súa faldra,
beber ruborizado
o esquecido do eco súa voz;
tí, afeito ô bico violador,
tí, afeito ô viño da adega de Sade),

Os ollos dos que viron
os corpos mutilados,
os corpos aldraxados,
o sangue da ferida e da deshonra,
a guerra e a luxuria,
ô se pousar nos teus
esquecen as imaxes que copiaron.

A túa voz é imán
que rouba ôs corazóns
os coitelos da dor.

Divina prestidixitadora
fixeches coas firentes follas
o nimbo de luar que te coroa.

U L T R E Y A

1.ª XEIRA (Misión Biolóxica de Galiza)

A revista NÓS agrecía como o maor orgulo o sere órgao da outa cultura galega. Todol-os movimentos de certo senso inteleitual, tiveron nas nosas páxinas as amplas resonancias que merescian. Certos no noso camiño, sinalamos a aparición dos agrupamentos *Ultreya* como unha das máis rexas convulsións do pensamento novo, como un movimento da nosa xuventude destiñada á dar á nosa patria fúlxidos días de groria.

Cúmprense felizmente nosos ledos vaticinios, e ove podemos agasallar aos nosos leitores co raport da primeira xeira tiña na Granxa de Salcedo (Pontevedra) da *Misión Biolóxica de Galiza*, dende viste á vintesete de marzal.

Respaldados pol-a nosa histórea, co prestixio que nos dan os máis firmes valores mestres da Terra que en roda de NÓS se xuntan, sandamos en *Ultreya* á máis agarimosa espranza pra o porvir.

Aos Profesores

Xosé Filgueira Valverde, Isidro Parga Pondal e Ramón Martínez López benqueridos irmáns, ilustres amigos e inestimabres colaboradores

A. C.

L I M I A R

Concebín a ideia de crear os agrupamentos ULTREYA libre de toda suxerencia; si acaso pensando no éisito que un tempo alcanzaron no noso pais os eisproradores —xa totalmente desparecidos— e na posibilidade de ispirar unha orgaización que, recollendo o esprito xuvenil daquelas tropas, se mantivese ao marxen de patrioteirias pueriles e de malsanas parodias castrenses. Coidaba que o intre era propicio: nosa mocedade, aburrida dos partidos políticos, cansa de loitar por conquerir metas eiscesivamente fáciles, arelaba xuntarse nunha gran cruzada espritoal na que os obxetivos, por lonxanos, sería infinitamente máis cobizados. Outras orgaizaciós semellantes (como SCHOKOL no eistranxeiro e PALESTRA na Iberia) conocinas despois de estar en marcha, en prena realización, a miña ideia. Agora, sabendo como viven as xuventudes da Europa nova, estudado o intresantísimo libro de Alexander e Beryl Parker en col da educación na Alemaña, sintome máis que nunca orgulloso da miña obra e teño a certeza de que, continuando como hastra eiquí, a miña patria será un belo eisempro.

Perfeitamente perfilada miña visión sobre o que tiñamos de facer, pedín colaboración aos meus alumnos do Liceo de Noia, e con eles lancei un chamamento â mocedade galega que foi datado en dez de febreiro deste ano i-espallado tres dias dispóis. Cando correu un mes tiñamos arredor de nós oitocentos rapaces, dos doce aos dazaoito anos. Ourense, Pontevedra, Vilagarcía, Vigo e Compostela diron, no entusiasmo e na eficacia das respostas, unha proba máis da sua afervoada galeguidade.

Certo de que o noso trunfo dependía de orgaizar rápidamente unha xeira de unha semán, na que poidesen convivir perto de mín rapaces de difrentes vilas e cidades aos que tería de eispricar amplamente o meu pensamento, requerín o concurso dos meus amigos de Pontevedra meio que, por todol-os aspeitos, era o máis adecuado pra unha xuntanza na que se ia á xogar o noso porvir; si dela os rapaces saían satisfeitos, nosa vida ficaba garantida, sinón podía darse todo por perdido. Resta decir que, despóis desta xeira, casi se dupricóu o número de ultreyas.

Co a xuntanza tiñamos de conquerir un dos fins da nosa obra coal é o de ir conocendo pouco á pouco as grandes istitucións da terra, e maxinamos dende o primeiro istante solicitar albergue na benemérita Misión Biolóxica. Temos a obriga de afirmar que tanto o presidente do seu patronato Reitor Dr. Cadarso, como o presidente da Diputación Dr. Caamaño e o presidente do Concello pontevedrés Dr. Tafall, díronnos todo xeito de facilidades, prendendo nosa gratitude á este xesto que á todos nos honra.

A estadía dos rapaces durante esta semán foi totalmente gratuíta e de seus traballos, das fondas emocións sentidas, dan ideia os diarios feitos. Decátense os galegos, por unha páxina de cada rapaz, da mañitude do esforzo, e dos longos vieiros que, nesta ourientación, ábrense ás novas xeracións.

Pol-a miña parte, tamén eu fixen o meu diario dende logo moito menos intresante que o dos rapaces. Nentanto, pra que esta información sexa o máis compreta posibre, recollo unhos anacos dele por si é que poden totalizar a visión que os nosos irmáns deben ter desta gran xeira lograda na Granxa de Salcedo dende vinte á vintesete de marzal do mil novecentos trinta e dous.

19.—Saio de Noia, ás duas, con Agra e Roig; ás tres na Puebla, ás catro e meia en Vilagarcía. Xúntase a nós Padín e Rey Lado. Saímos ás sete e chegamos á Pontevedra ás oito. Gran recibimento.

Primeira noite na Misión. No comedor poñemos as catro bandeiras (Noia, Vilagarcía, Vigo e Ourense) que ollamos con amor e orgulo ilimitados. O comedor é gratísimo: longa mesa impoluta, sillas de estudantes, pol-as paredes fotos de Stugart, Boloña e Zurich, e pol-as duas xanelas que se abren ao xardín reconfortantes cheiros montesíos. Sentimos que a nosa ialma galega se debruza na Europa universitaria e inmortal.

Meu coarto: o leito, unha silla e máis nada. Dependuro no testeiro unha pequena bandeira azul e branca que vai sempre comigo. A estrela solitaria que trae bordada, semella tintilear na escuridade con palpitacións que me sobrecollen de responsabilidade.

20.—Son as nove e aínda andamos co Hilario á voltas pol-as cortes e cortellos. Teño a certeza de que ningún destes oito rapaces que veñen comigo, sentíu hastra oxe a ledicia

desta gran hora do vivir labrego. Saben acaso, os trompicós co-a literatura, do pracer con que o aldeán baixa na noitiña pra acomodar a facenda, pro endexamáis sentiron este arume da herba co enche todo, o tilintear de campaiñas no pescozo das becerras, o muxido nostálxico dos bois, e o bater isócrono dos cabalos, que petan na terra inquedos por sair á choutar corredoiras enriba.

Xa sabemos como se mantén o gando da Misión, como se cuida, as ganancias que pode dar, a utilidade que pode supor na economía do noso país. As cuartelas énchense de notas.

Ceo estrelado, límpido, traslúcido de infindos. Parrafean os grilos, ao lonxe. A soma do piorno recórtase no azul estrelecido com'unha catedral. Encheme unha serea paz alumiñante de recordos. Gózase a hora labrega recendente de labrantíos e requente de bafos.

Fai trinta, corenta anos, cando os Becerras mouraban neste soberbo pazo de Malvar, todo canto había de millor en Pontevedra eiquí viña á pasár os saraos e á decorrer as longas horas da velada. Os Lousadas, os Muruais, os Pradas, os Núñez, os Calderóns, eiquí viñan nos seus coches acolchados de veludo, elas facendo roxer as sedes emperifolladas, eles encorsetados nos seus levitós romántecos. Cortinas de damasco, candieiros de prata, resposteiros, tapices, cadros antigos, e pol o xardín, baixo as ergueitas palmeiras eisótecas e os cedros centearios e os tulipaneiros, que oxe como nantronte están en frol, o rechouchío dos primeiros namoros e os ais desvaídos dos derradeiros adeuses. E agora os salós encheitos de libros, ficheiros, catálogos, probetas, tubos de ensaio, caixas de preparacións, tabras de fórmulas. Recende a química e éu, que sempre sentín por esta cencia fondos desdés matizados de noxos, encomenzo á adicarlle as primeiras e máis cordiaes simpatías.

Os rapaces rúben ao comedor pra traballar nos seus diarios. Eu ainda dou unhas voltas pol-o parque escoitando a melodía das fontes cristaiñas i-enchéndome de este brilo marfileño dos tulipaneiros que me inundan todo de luar.

21.—Mañán de visiteos: alcalde, gobernador, comandante de Mariña... Moita xente bulrase dos visiteos. Eu non, e agora menos. Os rapaces acostúmanse:

1.º a ser corteses

2.º a ser respeituosos co-as autoridades

3.º a entrar sin medo nas habitacións oficiaes.

(En Galiza, infelizmente, soio os caciques visitan ás autoridades, e o que non é cacique soio sinte tentazón de ver á unha autoridade coando é inxustamente perseguido, i-entón ten tal medo, que prefire que o aforquen denantes que ter tratos cun gobernador).

. . . . . .

. . . . . .

O insiñe Blanco Porto eistende os brazos, abre as máns, sorrí e do coro sae un murmurio solermiño, que arrola i-embala. A Polifónica canta soiamente pra nós, un fato de rapaces! Ningún dos oito a oíra nunca, e nos seus ollos húmidos trenquelean as bágoas. Sinten como si nove séculos de histórea galega se lle metesen pol-os ouvidos, con vellas resoancias heróicas que soio adiviñaban. A cántiga de Alfonso Dez eisáltanos

á todos, e tres deleitosas canciós populares que o venerabre P. Lois Fernández armonizóu axudado dos anxos, fánnos tremar emocioados.

Os grupos ULTREYA deben cantar tamén, pro (nós somos nós), deben cantar canciós xurdias, valentes, guerreiras. (Lémbrome da difrencia entre militar e guerreiro que estabrece Ortega Gasset). Pondal nos dixo:

Cántalle cantos ousados
que esforzado o peito fán.

22.—Que oito tipos difrentes e que oito belas espranzas! Roig, o meu discípulo millor, é calado, tristeiro de seu, pouco cordial, pro decátase de todo e de todo tira un ensino. Padín é un elegante snob, un rapaz que xoga ao tennis e ao bisbol, que tripula balandros, que ten unha yola; co tempo será un home de liña que imporá noso idioma á todol-os leitores cursis de Gil de Escolante, que levará o galego pol-os halls dos grandes hoteis e ás cobertas dos millores trasatrántecos. Agra é o tipo de rapaz de casa fidalga, repousado, señoril, sin modernismos nin impresiós estranas, católico e sentimental como os antergos. Manuel Rey é inquieto, listo como un allo, rebuldeiro, e de unha simpatía eistraordinaria; é tipo de axitador, de home capaz de revoltar ás xentes; Pablo Iglesias de neno con certeza era así. Rufo, pequeno, mirrado, delgadiño é o noso benxamin e, pol-o tanto, o máis querido; fuxe sempre, anda sempre á xogar, parez que non quere saber de nada e, namentras, é rapaz que sabe moito e que estuda moito; teño a impresión de que é o que orgaíza todal-as folgas do Liceo de Vigo. Remixio é o home bó por natureza, deses homes pra quenes a felicidade gárdase nunha pequena vila onde se pode camiñar ao sol, e xogar ao tresillo, e pasar as noites de inverno cos pés no braseiro, e educar direitamente aos fillos, e mercarlles melindres aos netos; nunca se incomoda, nunca rifa con ninguén, nunca protesta; é un home encantador có que se podería vivir toda a vida sin perigo de rifar. Un pouco deslabazado, descuidado no vestido, dá unha primeira impresión de home que non irá lonxe, mais á pouco se vé que é intelixente, apricado, de gran talento e dunha ecuanimidad e sensò de ponderación admirabres. Con vinte rapaces como este, é posibre trasformar a nosa pátrea.

Os máis feitos son Astorga e Isla, dous rapaces que poden ser levados á cualquer parte. Ambos teñen unha cultura formidabre, ambos son primeiros e millores alumnos dos respeitivos Liceos, ambos serán cadeirádegos nun prazo de seis anos. Os dous son afervoados nazonalistas.

23.—Aproveitei o pasar pol-os Praceres pra entrar no colexio e darlle un bico á miña irmá. Como os obreiros están en folga xeral, en protesta contra a suspensión dos traballos no ferrocarril, o colexio está pechado como unha fortaeza. Ao-cabo consigo que abran. Unha freira francesa, revellada, serodia, bisbisea non sei que parvadas namentras a miña irmá non baixa ao recibidor: que si todol-os obreiros son anarquistas, que si a Hespaña está entregada ao comunismo e non sei cantas puerilidades máis. Pretendo xustificarlle esta folga e dígolle que oxe os nosos obreiros están loitando pol-a vida e a diñidade da Galiza. Non entende. Pra esta coitada freira, Galiza é unha pequena vila

que non ten por qué preocupar aos señores do goberno, ¿autonomismo? ¿rexionalismo? ¿nazonalismo? Estas son cousas dos comunistas. ¡E pensar que a educación das nosas irmás fáise nestes cerebros!

24.—Iglesias Vilarelle, co-a sua gramola, agasállanos cun gran concerto: TAMBOURIN de Rameau e O CUCO de Daquin, un CONCERTO de Tartini e un PRELUDIO de J. S. Bach, o minueto do D. JUAN de Mozart, unha MAZURCA de Chopin, A TROITA de Schubert e os coros de PETRUSKA de Stravinsky. Logo déixanos escoitar as inefables cántigas do mosteiro de Solesmes: o KYRIES, MEIA VITA (do segundo domingo de Septuaxésima), ASUMPTA EST, ADORO TE, GRANDE VIRGO MARIA, e un emocionante aleluia do século dez.

Noutro tempo, cando Galiza era libre, dou por certo que na vella catedral de Compostela se cantaba tamén así. Despois, perdida toda grandeza, viñemos á cair en maus de estes mestres de capela ñoños, sin esprito, nin gosto, nin cultura, que perparan unhas parodias de zarzuela que ninguén atura.

25.—Tiña ouvido falar moito da Scholania de Poio pro a verdade é que nunca puiden maxinar que chegase á tanta perfeición. Agora, escoitando estes diviños oficios de Viernes Santo, un decátase de que, efeitivamente, na nosa Terra temos elementos de abondo pra facer o que nos pete. Duvido que en parte algunha se manteña a liturxia tan pura como eiquí e se canten os oficios con tan afervoada emoción; os frades de Solesmes e de San Aselmo poden millorar a estes humildes mercedarios galegos, pro en toda a peninsua non creio que poda haber quen os igoale. A PAIXÓN dialogada dixérona de maneira inimitabre, a ADORACIÓN DA CRUZ (Improperios, Agios o Theos, etc.) cativóunos á todos, e o PANGE LINGOA, semitoado na procesión, tivo calidades que parecen imposibres conquerir con voz de homes.

Eu confeso que na miña vida sentín un fervor parescido, e que de boa gana ficaría á vivir sempre nestes craustros con tal de escoitar salmodias como as que oxe tiven a gran sorte e o pracer imenso de ouvir.

Os rapaces seguiron os oficios co a máisima atención e respeito saíndo fondamente emocionados, e nótese que algún deles non sinte o máis pequeno intrés pol-o catolicismo; a fé reviviu aínda no máis incrédulo pol-a arte e a piedade destes fradiños que, do xeito máis amabre, saben chamar as almas e voltalas cara Deus.

26.—Aínda que fose soiamente por ter encamiñado a MISIÓN BIOLÓXICA e iniciar unha auténtica politeca forestal, Don Daniel de la Sota meresce a gratitude eterna da nosa pátrea. Son centos e centos e milleiros e milleiros de árbres os que van sementados. Bastan estes viveiros de Figueirido pra repobrar boa parte da provincia.

Unha serán, nos tempos en que era máis combatido, topei á D. Daniel en Compostela. Falamos de vagar. Veleiquí unha das cousas que me dixo:

—«Eu xa estóu pagado; eses árbres non se poden arrincar xa máis. E cando sexa vello, velliño, ninguén me impedirá rubir ao monte e sentarme á sua soma; ainda que estivese cego, coñeceríaos pol-o fungar. E os árbres, roxe que roxe, lembrarianme moitas angurias pro tamén me voltarían á esta xuventude que agora sinto e que soio eles son capaces de renacer».

Nesta morna serán de Sábado de Groria, acordéime moito de Don Daniel escoitando o rechouchío dos paxaros entre as ternas polas dos árbres pequeniños. E pensei pra min: ben pagado estás, mestre ilustre, que a gabanza destes rapaces que andan conmigo val máis que todal-as babiecadas de catro sugatintas. Era de ouvir o que decian estes mozos vendo terras e terras e máis terras sementadas de piñeiros novos, ergueitos que daba xenio velos! Con visiós así, hai pra maxinar que Galiza pode trocarse da noite pra a mañá.

. . . . . .

. . . . . .

Que fondas tristuras nos prenden á todos! É a noite derradeira, a derradeira cea. Mañan nesta hora Deus sabe por onde andaremos todos. Voltaremos á xuntarnos algún día? Todos queremos falar pra espaventar tanto desacougo, todos queremos rir pra escorrentar este pesadelo que nos abafa, pro as verbas xélanse nos beizos o sorriso se nos desvai sin asomarse aos ollos. Mañán... E os rapaces óllanse largamente en adeuses fraternos nun pulo de amistade que acaso non sentiran nunca. De homes cada un seguirá o seu vieiro; unhos serán ricos, os outros probes, unhos ficarán á morrer na terra, outros andarán isolados por eses camiños fora, unhos e outros loitarán en política acaso frente á frente, pro eu teño a espranza de que estes días, esta semán ditosa, este intre cheo de infindas tenruras, non-o esquecerán, non poderán esquecelo endexamáis. E por riba de todo manteráse a irmandá da raza, e por riba de todo latexará neles a sua concencia de cidadáns galegos que á tanto obriga e tanta grorea dá.

Pasóu a meia noite; é perciso deitarse. Adeus, unha vez máis. Unha noite, no campo da serra de Aracena, perto de Alajar, oín cantar unha copra que me feriu:

Dices que no son tristes las despedidas
dile á quien te lo diga que se despida.

Pro tamén escoitéi na amada beiramar de Noia o remate dunha cántiga que aínda me din máis na ialma:

Ven acá
que che quero dar a man,
que me quero despedir,
porque me marcho mañán.

Esta cántiga sóame agora no peito, rebule dentro de mín, arremuíñaseme na gorxa, e querendo sair, rexa e varil como un aturuxo mozo, méteseme dentro, tan dentro, que nin son capaz de repetila nin de eistender as mans na despedida. E incerto, tremente, afogado de salaios, vóu debuzarme nesta gran xancla pol-a que toda a negrura da noite ven á envoltarme en somas.

27.—Fóronse xa os máis deles; alá van nas suas terras.

Chove torrencialmente, zóa o vento nos recantos, e os vellos cedros fungan carpidos gregoriáns.

Xantamos arrodeados de equipaxes, co impermeabe posto. Don Manuel o capataz consólase consolándonos e a Emilia, incapaz de enfiar unha dúcea de verbas oportunas, límpase ás escondidas unhas vágoas, Chaliño Pardo véunos facer compaña e xanta con nós. Este rapaciño, de seu tan trauliteiro, oxe está como afundido, esmagado, aborrecido de sí. A todos nos doe a tristura da separación.

Xa están os equipaxes no auto; son horas de partir. E de súpeto Galiza, a ideia de que aínda temos de facer moito por ela, reanímanos. Temos de xuntarnos moitas veces —decímonos unhos á outros— ligannos lazos sagros que non poderán crebarse nunca. E os catro, co-a Emilia e D. Manuel que nos despide, cantamos rexamente:

Para tí, miña pátrea,
nos beizos un cantar;
nos peitos a ledicia
da nosa mocedá.

ALVARO DAS CASAS.

19 MARZAL.—O viaxe.

Pouco despóis da unha da tarde saímos de Ourense no auto de liña pra a cidade do Lérez. Dinos adeus un grupo de ultreyas de Ourense e o Sr. Varela, dono dos coches, que nos fai o favor de levar de valde ao Astorga e máis á min, os dous rapaces ourensáns escollidos pra esta xeira. Esto de ter billete gratis de ida e volta é moita sorte e demostra a gran simpatía que merece a nosa orgaización.

Pasamos o manífico ponte romano sobre o Miño e temos a primeira parada en Canedo, onde suben algús viaxeiros.

Despóis de un coarto de hora aburridos e sin ter nada que contar, chegamos á Barbantiño, donde entrou un obreiro dos despedidos pol-o lío do ferrocarril Zamora-Ourense, o que nos fixo gran parte do camiño ameno e distraído; era un obreiro que recorreu gran parte do mundo, como Francia, Bélxica, Alemania e América; era home de algunha cultura e máis que nada asimilaba moi ben o que leía; era un galeguista que creía con un optimismo sano no porvir dunha Galiza forte e brilante! Sempre entre parolas e parrafeos, falando dende políteca hastra literatura, dende Bugallal hastra Curros, chegamos á Carballiño, a vila do Arenteiro, pasando denantes pol as traballadoras e industriales vilas de Dacón e Maside. Todo é verdor; todo é frorido. A estrada corre entre campos e piñeiros que alegran a vista. Os mozos que alborozados nas tabernas celebran a festa de algún Xosé, as mociñas churrusqueiras que contestan alegres ás palabras de galantería que lles dín ao oído os rapaces castigadores que campan co-as suas corbatas novas mercadas onte na vila, os mozos xogando ese xogo tan típicamente galego que se chama *a chave*, un fato de mozas e mozos bailando ao son dun acordeón..... todo é alegría e non parece sinón que o dolor e a tristura fuxiron destas terras.

Carballiño é unha bonita vila, con rúas moi limpas e casas brancas que teñen aspecto moi agradabre. Eiquí estivemos un pouco de tempo e tomamos unha gaseosa, que por certo nos cobraron moi cara; despóis subimos outra vez ao auto e partimos pra Pontevedra. O paisaxe é moi agreste. Pronto comenzamos á subir a costa do Paraño, entre terreos de pizarra desprovistos de toda vexetación, pois eiquí non se collen máis que algunhas patacas e moi pouco centeo, e as casas que se ven dan impresión de vida probe. Vimos tamén as antigas minas explotadas denantes, según nos dixo o obreiro, por un rico terrateniente chamado señor Merelles, ao parecer con pouco éxito. É imponente ver estes montes pelados que parez que queren tragar aos camiñantes que atre-

vidos desafían á este mostruo do Paraño. Vense alá no fondo unhas chavolas xuntas arredor dun campanario, como si semellaran os pitiños que buscan amparo na nai contra o gavilán que quere devoralos. Todo dá unha sensación de cousa grande, sobrenatural, que espanta e infunde medo; hastra parez que o mismo ceo infunde pánico, pois o sol craro e brilante que tiñamos en Ourense desapareceu, e o ceo está encapotado e turbio.

Comenzamos á baixar e chegamos á un lugar que se chama Hermida. Dende éiquí hastra Pontevedra todo é moi bonito, e gústanos moito, dándonos gran emoción un home que cruzamos na estrada vestido con traxe dos antigos galegos. Volve a alegria e o humor; non parece sinon que o mostruo do Paraño non deixa que ao seu lado se divirta naide.

Chegamos á Soutelo de Montes, célebre pol-os seus gaiteiros. Báixase o obreiro e despedímolo con moito sentimento. Suben unhos mozos que non fan máis que cantar e alégrannos moito, e fan que cheguemos á Pontevedra tan entretidos que nin nos demos conta.

Pontevedra! A cidade que viu nacer no seu seo á homes tan grandes como Méndez Núñez, ós irmáns Nodales, o pirata Soto, Don Payo Gómez de Sotomaior e outros moitos que non recordo neste momento.

Están esperáadonos moitos ultreyas co señor Filgueira Valverde que é un gran entusiasta; basta decir que sendo o seu santo, deixouno todo por vir xunto á nós. É un señor alto, con gafas de ouro. Na primeira ollada parez un señor serio e moi severo, pro vese en seguida que é o contrario: moi cariñoso cos rapaces, de gran corazón, moi fino e moi listo! Viste co-a despreocupación dos homes adicados ao estudio. Escribiu moitos libros, todos eles moi apreciados; é auxiliar do Istituto e secretario do Patronato do Museo. Vese logo que é moi católico e fervoroso. Á min parèceme un home do século dezanove adaptado ao século actual.

Leváronnos ao local de *Labor Gallega* onde nos presentan ao señor Iglesias Vilarelle, que é home que ispira de seguida unha fonda simpatía. Móstranos a preciosa bandeira dos ultreyas de Pontevedra, e logo lévannos á dar un paseo pol-a cidade. Sinto unha gran sorpresa: eu coidaba que esta cidade era triste e aburrida, e vexo que é moi grande, alegre e animadísima.

Despóis fumos á estación pra esperar aos compañeiros que veñen de Noia e Vilagarcía, Miguel Roix Lestón e Alexandre Agra Cadarso e Manoel Rei Lado e Carlos R. Padín, estes dous de Vilagarcía. Con eles ven noso xefe o fundador dos ultreyas D. Alvaro de las Casas. Eu á este señor tampouco o conocía; vírao en Ourense cando veu Calvo Sotelo, dando paus e dirixindo todo. Xa entón me pareceu un gran home de acción. Escrebiu tamén moitos libros, algún dos cuales teño leído, como un que se titula *Dos días en Orense* e que me gustou moitísimo. D. Alvaro é baixo, gordo, sano, alegre, e sempre de bó humor; é moi dicharacheiro e na primeira ollada faisenos simpatiquísimo. Ofrece un vivo contraste co señor Filgueira Valverde; D. Alvaro é gordo e baixo, e o outro alto e delgado; aquél é home de izquierdas e éste de dereitas; aquél é de unha alegría espontánea e rebuldeira, e éste de alegría repousada e silenzosa, e sin embargo son íntimos amigos, acaso porque se completan moi ben. D. Alvaro paréceme, na vida e na literatura, un romántico.

Volvemos á *Labor Gallega*, xa todos xuntos, e desempaquetamos nosas bandeiras. Todas son igoales —azul e branco, a bandeira nacional— pro distínguense en que a de Noia trai en xefe unha alfa, a de Vilagarcía unha estrela, a de Vigo unha ponla de loureiro e a nosa un león rampante. A de Pontevedra ten unha vieira. Nós puxemos este león bermello porque é o antigo escudo da nosa cidade, que aínda se conserva en varias casas que foron do Concello.

Xa de noite saímos pra a nosa morada, onde pasaremos unha semán. Os equipaxes van todos xuntos nun auto, levados pol-o camarada Carpintero que é un gran rapaz. Nós imos á pé acompañados pol-os señores Filgueira e Iglesias Vilarelle e moitos ultreyas pontevedreses. O camiño, de noite, énchenos de romanticismo. Na saída da cidade cruzámonos con dous señores que nos saúdan moi agarimosos; son o gran D. Daniel

de la Sota e o Conde de Oleiros. Logo seguimos, cantando, con toda a forza da nosa voz, o precioso alalá de Finisterre cunha letra que lle puxo D. Alvaro. Vóuna copiar:

Brancas neves na montana
brancas escumas no mar,
branca arela miña pátria,
esta arela de cantar.

Ledas as ondas na ría,
ledas as froles no val,
ledo ensoño miña pátria
este ensoño de te amar.

Rexos penedos no monte,
rexas proas pol-o mar,
rexa e forte miña pátria,
esta arela de cantar.

Si rapaces vinde todos,
imos todos á ruar;
na noite rompeu a lúa
¡Ai, irmáns, qué groria dá!

Chegamos á *Misión Biolóxica*, que é un palacio magnífico. No despacho do director despídense os pontevedreses e quedamos nós, os forasteiros, que subimos a tomar posesión das habitaciós. En cada unha durmirán dous; a nosa —onde viviremos Astorga e máis eu, que somos os dous de Ourense— é grande, limpísima, cunha amplia ventana ao xardín, con duas camas cómodas e sencillas. Colocamos os maletís, imos á lavarnos ao coarto de baño, e vamos ao comedor pra cear.

Sentamos á D. Alvaro na presidencia da mesa e colocámonos todos en redor. A cea é suculenta e parece de hotel, pro, non sei por qué, todos estamos calados; fáltanos a cordialidade necesaria. Non estrana porque ao fin vémonos todos por primeira vez e non temos confianza. D. Alvaro pregúntanos si queremos que se fale en galego ou en castelán, e todos acordamos que o noso idioma oficial sexa o galego. Esta unánime afirmación parece que rompe o silencio e nos xunta á todos como irmás.

Enviamos a todol-os grupos Ultreyas un mensaxe que dí:

«—Por vez primeira xúntanse as bandeiras de catro liñas representadas por oito mozos que, nun convivio fraterno, imos á estudar difrentes aspeitos da Terra e á ensoñar, encheitos de inquedantes arelas, un porvir que con toda a ialma cobizamos.

En todos vós pensamos, compañeiros que andades espallados dende Ortegal ao Miño, enviándovos unha forte, moi forte, aperta de irmandade.- Pontevedra, 19 marzal 1932»:

Distribúese o traballo pra mañán. Eu teño un sono que me caio e logo que rematamos de cear, deixo o comedor e vóume deitar. Estou canso e péchanseme os ollos.

REMIXIO GONZÁLEZ GÁNDARA

DIA VINTE.—A xeira.

Estou de xefe de día. Levántome ás sete e vou despertando á todos, empezando por Miguel Roix, meu compañeiro de coarto porque somos os dous que viñemos de Noia. O Roix dorme como unha pedra e non hai quen o faga levantarse. Cando todos están listos desperto á D. Alvaro e antes das oito xa estamos todos no xardín e poñémonos á facer ximnasia. Flecsiós, saltos, carreiras... D. Alvaro dinos que o termómetro marca sete grados. Todos gozamos moito nesta ximnasia que é cousa moi saludable.

Desayunamos, na cociña, un gran tazón de chocolate.

Ven á buscarnos o señor Filgueira e ás dez saimos pra Pontevedra. Na ermita da Virxen do Camiño están esperándonos Ferreirós, Torres Caplane, Carpintero e outros ultreyas. Como é domingo de Ramos pasan moitos nenos con ramos de laurel e palmas. Temos a mañán libre, despedímonos e eu vóume á misa.

Pontevedra gústame moitísimo. Os compañeiros de eiquí lévanme por todas as rúas, enséñanme todo, e quedo encantado dos preciosos monumentos que se ven, das antigas igresias, e dos arredores que se divisan. Imos ao paseo na Alameda, e á unha praza moi típica que se chama a *Ferrería*, onde se vé unha fonte de pedra antiquísima.

Os compañeiros de eiquí son simpatiquísimos. Chámame a atención Adolfo Torres Caplane que é un rapaz que fala correctamente galego, francés e castelán. Viste moi elegante, e nos seus labios a língoa da nosa querida terra parez efeitivamente un idioma europeo.

Estamos citados á unha frente á Peregrina e regresamos todos xuntos á *Misión Biolóxica*. Fai moitísimo calor, temos moito apetito e o camiño parece doble longo que onte. Chegamos unha hora despóis. Xantamos ao aire libre, no xardín, debaixo dunhos árbores grandes e centenarios. Xantamos moi ben, pois a señora Emilia é unha cociñeira estupenda. Todos acordamos non beber viño nin falta que fai, pois a auga desta fonte é das máis ricas e frías que teño bebido na miña vida.

Despóis de xantar, servíndonos a mesma mesa de escritorio, poñémonos á traballar nos diarios.

Pasadas as tres e media veñen moitos ultreyas de Pontevedra; veñen tamén moitos galeguistas e moitos simpatizantes co-a nosa obra. Chámame moito a atención o señor Huesa, un dos nacionalistas galegos máis entusiastas e traballadores, que é de Jaén; este señor é simpatiquísimo e fáinos moitas fotos, sempre xunto á unha bandeira de ultreya. Por unanimidad escóllese a de Noia (nós somos con D. Alvaro os fundadores) e esto énchenos de orgulo.

Outro señor simpatiquísimo, de gran cultura, e de un galeguismo apasionado é don Claudio Losada, médico. Todos os nosos compañeiros de Pontevedra quéreno moito e parece natural, pois tanto él como o señor Filgueira e o Sr. Iglesias Vilarelle, son a alma do grupo pontevedrés.

De noitiña vanse todos. Nós aproveitamos o tempo pra ir con Hilario á ver as cuadras. Hilario é o encargado da facenda e parece que sabe moito do gando. Dinos que na *Misión* hai 63 cerdos, unhos importados do extranxeiro e outros nacidos eiquí; os importados son seis (catro femias e dous machos). Dáxelles de comer tres veces ao día (ás sete e media, ás once e media e ás seis) e pésase a comida con moito cuidado, pra saber o que gastan e o que producen. Vemos tamén a cuadra dos bois (na *Misión* non hai vacas), e chámanos a atención o touro que é moi fiero e ten que estar sempre suxeto cunha cadea; é un eixemprar valiosísimo.

Cando saimos de ver o gando son máis das nove. A noite é tan soave que parece de agosto. Vamos ao comedor á traballar nos diarios.

Despóis das dez ceamos. No xantar don Alvaro expricanos a historia da *Misión* e a historia deste precioso pazo que foi do arzobispo Malvar, que se chama de Salcedo, e que supuxo, na vida adourada de Pontevedra do século XIX, unha das páxinas máis brilantes. Nos últimos tempos esta finca riquísima foi da nobre familia dos Becerras.

Despóis de cear continuámos traballando nos diarios hastra a media noite en que nos deitamos.

Cando xa estóu á medio dormir escoito unhos lamentos terribles e unhos berros que dan medo. Desperto á Roix e os dous pasamos moito susto. Resulta que pol-o corredor andan Manoel Rey e Padín pra ver si asustan aos de Vigo. Xúntome á eles e os tres entramos no cuarto dos de Vigo. Rufo está desperto e rise moito pro á Isla Couto non hai quen o faga despertar.

Como é moi tarde deixámonos de bromas e imonos deitar. Eu teño moito sono; xa díu a unha.

ALEXANDRE AGRA CADARSO.

(Continuaráse)

D A A L E M A Ñ A

IV. MUSEUS DE BERLÍN

Por Vicente Risco

(Proseguimento)

Estamos eiquí no cristianismo oriental e na cultura mágica. Ademira e conforta o acharmos as nosas mesmas representacións religiosas en homes d'unh'alma tan distante da nosa, d'un outro mundo com'aquil, e atopamol-a confirmanza de qu'a nosa fé voa por riba das fronteiras e das culturas... Ora, é iste o efeito qu'a Repúbrica Socialista Soviética de Georgia se propuña facer coesta exposición?

Ruminuras de Georgia

Aínda vín outra de semellante orige n-iste mesmo Museu: a de cousas dos pobos de Siberia e Europa boreal: lapós, ostiakos, samoyedos, yakutes, buriates, tchutchis, mongols, soyotos, ainos. A cultura hiperbórea, con traballos en pel, en óso, en madeira, en metal. Preciosismos vestidos e tapices de peles de coores combinados facendo mosaico; vestidos e pandeiros dos chamans, que toquei con certo respeito. Son vestidos con moitos flecos, con adornos simbólicos de metal no peito. Un d'iles ten no peito tres cisnes de metal estilizados, que confirman a teoría do cisne nórdico das cerámicas prehistóricas e de Lohengrin.

Dos lapós, hai tapices de pel, tiras tecidas e bordadas con motivos de picos e losangos e abalorios, cestas, traballos en óso, unhas taboiñas en óso que semellan calendarios rúnicos, placas de bronce caladas. Dos samoyedos, traxes e botas de pel moi fermosas, cachimbas de metal e un brazalete d'ouro semellante aos europeos prehistóricos. Dos ostiakos, un deus feito d'un cabaco de madeira no qu'aparecían apenas os ollos e o naris, táboas con estranas gravuras, bonecas. Dos pobos do Amúr, tallas en madeira e óso semellantes ás europeas magdalenienses n-algús detalles, outras veces con

Cachimbas tchutchis (Esposición d'arte siberián)

ornamentación laberínteca, animais de p tu, un ídolo que é un porco recortado en madeira e preciosos vestidos chinescos de pel sen pelo. A arte en metal é millor nos yakutes, dos qu'había unha linda e compricada cadea de ferro e cruces peitorales semellantes ás procesionais góticas, un torques aplastado, sorte de lúnula moi estreita, cabezadas con placas de metal, peites d'óso semellantes aos litúrgicos medievás, e un tapiz e algús

vestidos feitos con anacos de trapos de coores n-un motivo de losangos e bordados

Traballos en óso do Amur (Exposición d'arte siberián)

d'abalorios e placas de metal; e nos buriates, cuios traballos en filligrana con turquesas e

Placa de bronce calado dos Lapóns (Esposición d'arte siberián)

Brazalete samoyedo d'ouro, e brazalete aino (Esposición d'arte, siberián)

coral e os arreos de cabalos con placas metálicas son moi lindos, e por certo algo imitantes aos atalaxes de Melide.

N-un adubio de chamán tungús, volvo atopar unha sorte de lúnulas. Teñen pandeiros com'os dos chamans yakutes, que son enormes e con pel pol-os dous lados. Coido qu'istes pandeiros son un trebello d'espiritismo moito máis eficaz qu'as mesiñas de tres pés. Non colle na cabeza qu'o trono d'istes pandeiros non vaia espertar aos espritos máis adormentados do outro mundo, e traballo ha costar qu'un non remate por se volver pantasma á poder de tocar e d'ouvir istes pandeiros. Habíatamén vestidos, botas e zapatos dos tungusos, todos de pel.

Estanta china antiga

Logo os lindos vestidos mongoles, de seda e terciopelo, estilo chinesco, as caixas pintadas, e os omóplatos con incisiós; os traballos en marfín, cachimbas, animaliños, e o tapíz de pel con catro renos, dos tchuchis; a preciosa caixa de marfín calado, trineu de joguete, bonecas, rosarios buddhistas e coitelos dos soyotes.

Os ainos amostran unha arte japonizante. Vese ben eiquí a cultura primitiva, boreal, da que xurdíu unha cultura superior, e com'esta s'arreda d'aquela, anque non de todo. Os traballos en óso, os brazaletes de metal, o puñal d'óso e laca, a espada japonesa típeca, os vestidos estilo chinesco de tecido groso, a guitarra, as pipas, os cestos de palla espiral, son de moito intrés.

Despoixas, resulta que todo o demáis do Museum für Völkerkunde II, está adicado case escrusivamente á India, China e Japón. De maneira que alí esculturas, pinturas, artes menores, mobiliar, manuscritos con iluminuras, kakemonos, deuses, cerámicas, repítense unha sála após da outra, ata faguer

imposíbele a descripción. É a invasión do Oriente.

ALTES MUSEUM

Cada un vai, cando pode, de cote en precura d'aquelo que millor acai co-as suas preferenzas e curiosidades. Cada un leva os seus motivos de curiosidade. Coma nos Museus que non eran da miña especialidade, eu non levaba obriga ningunha, nen xiquera d'entrar n-iles, era libre, e podíame guiar da miña liberdade, do meu bon prazer.

Por iso, do Altes Museum, somentes vou falar eiquí das coleiciós egipcias.

Non son egiptólogo, en ningún senso. Hai algún senso, relativamente importante, no que son máis indianista qu'egiptólogo. Toda

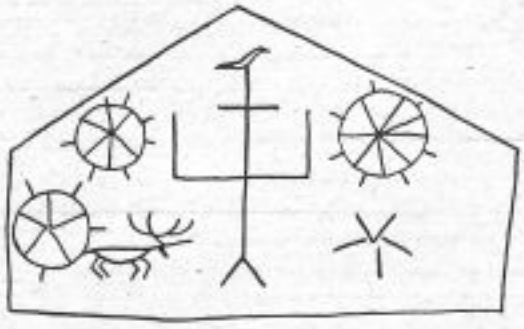

Gravuras incisas en madeira dos ostiakos (Esposición d'arte siberián)

a miña vida heina pasar co-a cisma do pensamento indo, e co-a ademiración por aquela cultura. Non embargante, recoñezo qu'a grandeza do Egipto imponse d'un geito asoballante por riba de todol-os pobos do mundo; aquelo foi algo meirande que todo; aquelo non s'asemella á ningunha outra cousa, e ningunha outra se lle chega á asemellar; o seu rubro de persoalidade, d'unicidade, e coma ningún outro e ningunha outra arte, ningunha outra cultura, logra dar unha impresión parella de recuamento, de suma inacabábele de milleiros d'anos.

Abaixo, estamos no Egipto clásico, no Tempelhof, no Amarnahof, na sala dos sarcófagos e nas qu'arrodean. Iste é o Egipto máis visto e máis coñecido. No Egipto danse os dous cabos da riola: a escultura colosal e a escultura miuda, a estrema forza e a estrema delicadeza, o efeitismo das grandes masas e o minucioso tratamento do detalliño. Vou lembrar algunhas cousas:

Na sala VIII hai cousas do Egipto prehistórico, qu'agora encomenza á ser revelado e que, dend'os eolitos de Thebas, era já a protoforma perfeita do Egipto clásico, coma proban os animais de pederneira, as puntas de flecha e os coitelos neolítecos qu'eiquí vemos. Endejamás houbo unha continuidade tan crara. Ademirei os amuletos en figura de testa de touro, de frente, cheos d'espresión e de misteiro, geométricos e así é todo viventes, estilizados e así é todo naturalistas. Logo hai unhas taboletiñas pequenas de marfín e madeira, que din servían pra marcal-a data de certos acontecimentos e pra indicaren o contido d'arcas ou recipentes, mais qu'a min fanme sospeitar moitas cousas.

O Amarnahof é moi importante. Contén os achádegos feitos pol-os alemás nas escavaciós de Tell el-Amarna, antiga cibdade de Khutaten, fundada pol-o reformador religioso Khuenaten ou Amenophis IV, e feitas baixo a direición de L. Borchardt, de 1907 a 1914. Os carneiros e leós solares, os babuinos mercurianos e todal-as outras cousas están moi ben; mais eiquí, aos alemás o que lles importa, é o maravilloso busto policromado da raiña Nefertete, muller d'Amenophis IV.

Endejamáis consigueu a tan cacarexada, loubada e ergueita deica as nubes arte grega realizar unha testa humán com'a da raiña Nefertete. Somentes véndoa, pódese enxerguer a suma finura, a delicadisma beleza, a chea vida, a poderosa espirtualidade, a pureza, a verdade, o idealismo de tal figura.

O seu engado conquireu de tal geito aos alemás, qu'en todos lados venden fotografías de todol-os grandores, en coor ou en negro da gentil raiña, de sorte que semella qu'o Señorío da Germania non-o ten nen Hindenburg, nen Brünning, nen o ex-Kaiser, nen o ex-Kronprinz, nen Hitler, senon qu'a verdadeira señora é Nefertete.

Ja non está en Berlín. Dixéronme qu'o Goberno egipcio recramouna, e houbo que volverlla. Isto se é que realmente estivo na Amarnasaal o original verdadeiro, e non

unha reproducción. Eu estiven vendo facer unha exacta, e n-estas cousas, seica non hai que fiar moito dos alemás. De calquera geito, a impresión de beleza impresionante fica sempre.

E non é que na parte d'abaixo s'esgotaran as maravillas. Eiquí está, coma dixen, o Egipto máis universalmente coñecido, o Egipto clásico, qu'anda já ata nas novelas e nas enciclopedias, e qu'está na man de calquera o velo, anque non, crar'está, o comprendelo.

Máis que enriba, no primeiro andar, agárdannos novas solpresas no Egipto decadente. Estamos no Egipto da nosa Era: séculos II, III e IV despóis de Jesucristo. Asombra ver canto tempo durou a agunia d'aquela cultura. Veleiquí todol-os deuses misturados: a esfinxe colle o seu feito clásico de muller-león co claf na testa, com'a reproducira Gustave Doré; Anubis é Mercurio; Isis é Afrodita; aparez Horus vestido á moda romana, e Harpócrates neno, helenizado de todo, ainda non deixa de facel-o signo do esoterismo, d'impôr silenzo co dedo diante dos beizos. Tantas cousas había que calar! A cultura mágica vai recollendo anacos perdidos do saber egipcio, vai enfiando restos mutilados e criando a luz nova á alumear baixo da cúpula.

E máis veleiquí unha figura d'arripiante emblematismo, un dos símbolos máis fondos e máis tremendos que se poden presentar diante d'un home que teña sensibilidade. Está siñalado co número 20.840. É un deus co-as testas de todol-os deuses sobr'un corpo de león, que bate c'un duplo machado n-un estrangeiro. É do ano 200 de J. C. Unha leenda espricativa di que representa ao Egipto moribundo, que tiña qu'ajuntar todal-as forzas pra se defender do desfiguramento e da morte. Diviño símbolo, santo amuleto, ídolo subrime da y-alma heroica d'un gran pobo criador que se non rinde, que non cede, que se recolle n-un derradeiro esforzo. É algo que chega ao curazón. Áquelo todo pasou: as legiós, os procónsules, as areas do deserto, os alárabes, os turcos, os ingleses, a iñorancia e a sequía pasaron por riba das ruiñas esnaquizadas do Imperio dos Faraós e por riba da sua lembranza, e ainda, ao cabo de 1700 anos, osténtase eiquí, no seio d'unha civilización imensamente diversa, feroz, nemiga de todal-as demáis, esta desesprada protesta do esprito.

Ben: eiquí hai cousas dinas todas do noso respeito: amuletos e dados, images de Bes, o sistro isíaco, papyros egipcios e gregos, algús cristiaos, un d'iles co Evangeo asegún San Johan. Mais imos ao máis impresionante artístecamente.

E isto son as testas d'estautas-retratos d'esta época baixa, cos seus ollos pintados, que lles dan unha vida máis vivente qu'a das persoas vivas. Hai unha siñalada co número 12.432: unha muller fermosa, un pouco judaica, soave, fina, d'enormes ollos. Semella de carne, e de fixo non cede diante do busto de

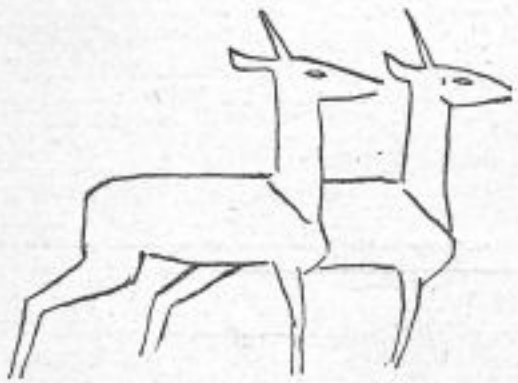

Gacelas de Renée Sintenis (Esposición d'animalistas do Altes Museum)

Nefertete. É unha cousa que fai un efeito tremendo; en realidade, é cousa do outro mundo, e diante d'ela, síntese a friage astral.

Logo, os soberbios retratos pintados en táboa c'unha técnica que semella de hoxe. Hai unha vella inteiramente de Cezanne. Hai un home de barba (31.161-3) que é talmente un Greco. Esta arte chea d'esprito, arte d'ultratumba, remata por facer mal á un. Compre marchar.

Rubín, na miña primeira visita, ao segundo andar, e atopeime n-un mundo inteiramente difrente. Había unha exposición d'animalistas. Salas e salas e salas cheas de deseños d'animais, de todol-os tempos e de todal-as escolas e de todol-os estilos. Crar' está que había cousas dos pintores románti-

cos e dos realistas, moi fermosas, mais o qu'acontez é que raramente estas cousas se lle quedan á ún na cabeza n-unha soila visita. En troques, as cousas dos pintores novos, cecais pol-a sua rareza, lémbranse máis.

Por eixempro, lembro as vacas d'Ewald Mataré, os gatos de Schmidt-Rottluff, a hiena de Rudolph, o tristismo, lamentábele

(Esposición d'animalistas do Altes Museum)

Tigre de Franz Marc

Cabra de Seewald

probe cabalo de Pankok, o tigre de Franz Marc, os porcos de Crodel, os cervos e antílopes de Renée Sinteris, a cabra de Scewald.

E vindo do Egipto, cain de cheo na arte nova.

SAMMLUNG FÜR DEUTSCHE VOLKSKUNDE

Era o meu paradeiro ás mañás. Ali foi onde topei as mulleres máis fermosas de Berlín. N-efeito, hai moitos, moitos maniquís con testa e mans de cera, exhibindo os traxes populares alemás. E hai alí fermosas cabezas de muller. Hai sobretodo unha rapaza bávara d'un engado conmovedor: endejamáis s'houbera dito con máis acerto, aquelo de: «Se pestanexara!» O que fica n-un da y-alma case desaparecida de Des Esseintes e do duque de Freneuse, eisáltase co-estas cousas. S'un fora rapaz, era cousa de se namorar do misteiro, estrano canto inocente e puro dos gacios ollos de vidro e da levián trasparencia rosa da carne de cera d'esta muller de Museu, que pode conservar no seu aspeuto cáxeque vivente unha cáxequ'eterna mocedade, allea á quen a contempra.

Tres mulleres hai nos museus de Berlín: a raiña, Nefertete, e o busto egipcio 12.432 do Altes Museum, e esta rapaza bávaresa, a máis fermosa e a máis nosa das tres. E hai que ter mau co-as mulleres de Museu; quen sabe qu'enmeigamento poden deixar n-un! Porqu'ademáis, a arte é a forma máis tremendamente poderosa da magia.

Isto está istalado n un caserón vello e tristeiro, con pouca luz; por sol que faga, eiquí, traballo lle custa entrar. Unha luz crebada fai brilar as ricas tallas dos almarios e dos arcós barrocos, rexos mobles populares germánicos de casa forte. A vida labrega alemáa, ollada n-iste museu, nas habitaciós, todas ben alaxadas e confortábeles das difrentes comarcas qu'eiquí aparecen reproducidas de geito natural, dá ideia d'unha folgura, d'unha fartura que non estamos afeitos á ver na nosa terra. Craramente óllase qu'escolleron eixemprares de casas ben acomodadas, mais así e todo, nótase ben o dito. E hai ademáis certo contraste antr'o luxo das casas e da vestimenta, co primitivismo de moitos istrumentos e trebellos, coma os mallos rígidos, os muiños de man e outros moitos.

A arte popular alemáa é de todol-os geitos rica e variada. Afastadamente da imitanza dos estilos cibdadans, nos que hai tamén creaciós moi originais, ten inventiva de seu pra moitas pequenas cousas d'usanza e d'ornamento. Así, a carón da talla barroca ou rococó dos mobles e alaxes, hai as tallas geométricas ben populares en madeira, con motivos semellantes aos dos nosos xugos dos bois.

Nótase a inventiva e o genio eisagerado dos alemás, de que já falei co gallo das esculturas medievás do Museu de Bonn, na interpretación das formas da natureza en figuras estilizadas, coma nos ex-votos de ferro do San Leonardo de Bavaria, antre os que

hai vacas de feitío moi raro, unha d'elas cos cornos d'un inmenso desenrolo, figuriña qu'o Dr. Bramm, amostrándoma, calificaba d'expresionista. En realidade, vése qu'eiquí o expresionismo é cousa racial. Expresionistas son tamén puramente as carautas de pau con témeras faces de diaños, da máis tola pantesía, e liberdade.

Unha gran riqueza en moblage pintado, en peinetas de corno e de metal, en fermosismos e perfeitos bordados d'un gusto outamente decorativo, compricado, pacenciudo, coorista. Dan impresión d'unha gente que se ha resistir canto poida á perdel-o pintoresco, d'unha maginación barroca, retorta e teimosa. Eu cáxeque chego á coller, no es-

Cabalo de Pankok (Esposición d'animalistas do Altes Museum)

prito d'estas cousas, a intuición do que pode vir facer a y-alma rural, protoplasma e protoforma á un tempo de toda cultura, entregue á si mesma.

Toda a maneira da arte moderna está tamén nas images pintadas por atrás d'un cristal, somentes qu'estas obras populares son honradas, e as da arte moderna figúranse que o son, incoscentes —non sempre— da sua propia mintira.

Non hei describir por miudo as preciosas maquetas de casas, as ferramentas, os jugos de bois, as rateiras, os xoguetes, os candís, candieiros, amulêtos, os chismes pr'alcendel-o lume, os óvos de Páscoa, os modelos de formas de pau e de dulces, os aparellos d'adeviñación, os Nacimentos, os regalos de boda, as linternas d'eireja, as croas de mortos, os paxaros pendurados, as rocas e fusos, e as trescentas mil cachifalladas que ten qu'haber n-un museu d'esta caste, pra que repersente por inteiro a vida toda d'un país. E non é somentes a vida toda d'unha terra á un tempo tan unha e tan varia coma é a terra do Reich, senón que hai material de comparanza d'outros moitos lados, coma por eixempro, figas e amuletos portugueses.

Mais non deixarei pasar as cartas d'amor, recortadas en figura de frol da que cada folla é un curazón que leva uns versos escritos, e pintadas de ledas coores; algunhas teñen moito chiste. Tamén hai cartas que cairon do ceo, cheas d'adevertencias pra arrepentimento dos pecadores. Unha d'elas encomenza aconsellando que non traballen nos domingos.

O moito que teño que dicir d'iste Museu onde tantas horas botéi contemprando, deseñando e tirando notas, é propio d'outros traballos. Igualmente, as miñas consideraciós en col da esencia do popular, da sua difrenza co erudito, das relaciós antr'istes dous ordes de creación humán; a difrenciación antr'o popular e o canalla, por unha banda, e pol-a outra antr'o popular que fai o pobo e o pseudo-popular que se fai pra o pobo, con ánimo d'educalo, ou seña d'embrutecelo, que ven ser unha cousa semellanllante á difrenza antr'os jogos qu'inventan os nenos, e os jogos qu'os pedagogos inventan pra os nenos, naturalmente, pra embruteceren aos nenos, a difrenza antr'o popular e o democrático, que ven ser a que vai antr'a verdadeira democracia —que por algo non leva iste nome erudito— criada pol-o pobo, e a que pra jeringalo inventan pra il os ideólogos; a demostración da impopularidade radical de todol-os credos populacheiros; o estudo do rol social das élites, da necesidade de qu'estas estean en íntimo contauto co-a tradición popular, o seu fracaso e o moito mal que fan cando s'arredan d'ela, coma no caso das invenciós que chaman democráticas; o conceito dos lindeiros indispensábeles de toda acción política, social ou económica que queira trunfar e faguer un verdadeiro beneficio aos pobos, e outras moitismas cousas máis que veñen ás mentes

en presencia das creaciós engebres de calquera terra, tampouco se poden pôr eiquí, coma non quixera un facer d'iste traballo a suma de todol os traballos qu'un pensa facer.

Non embargante, bó é que poñamos eiquí iste índice ideológico pra, s'un non ten tempo de concruir tanta cousa na sua vida, e s'iste traballo chega á cair nas maus d'alguén que seña capás de facer o qu'un non fixo, que non se perdan de todo esas ocurrencias, no que teñan de bó.

ZOOLOGISCHER GARTEN

Atal é o insatisfeito natural do home —condición necesaria do progreso indefinido, asegún moitos distintos señores profesores d'istrución primaria— que de cote apetez o que non ten. Non sabemos ben de certo cales son as apetencias íntimas do home natural, que Deus tiróu do trollo da terra, o fillo do humus; o que é seguro é qu'o home artificial da grande urbe, o fillo do asfalto, apetez a *Jungle*.

N-isto, eu, home aínda achegado â terra, son com'os perurbaizados. Precuro a *Jungle* así seña n un barracón de feira.

Teñen sona os parques zoológicos alemás. O millor seica foi o d'Hamburgo, que se desfixo cando foi da guerra, e d'il xurdiron moitos circos e menageries ambulantes. Hoxe din qu'o millor é o de Leipzig. Eu tereime que conformar co de Berlín.

Do mesmo geito qu'o Tiergarten é a floresta germánica convirtida en servizo municipal, o Zoo é a *Jungle* civilizada, que cada especie ou grupo d'especies de categoría, ten o seu pazo: os alifantes, un pazo que é unha pagoda inda d'arquiteito berlinés, de certo efeito cos seus tellados voadizos e as suas cúpulas, cand'un non arrepara èn detalles; os macacos outro edifizo d'un orientalismo indeciso, con cúpulas de cebola; os paxaros zancudos; os bisontes, un pazo canadiense de pau; os dromedarios, unha casa árabe; as avestruces, un tempro egipcio, etc.

En fin qu'eiquí a *Jungle* está moito máis civilizada que na y-Arca de Noé. A y-Arca de Noé era un achego cand'outro non quedaba no mundo, e as bestas —que de cote obedecen a voz do ceo d'un geito natural, sen liberdade e pol-o tanto sen violencia— viñan á ela executando un mandado. O Zóo é a escravitude, a cadea imposta pol-a forza, o qual é, coma se sabe, o cúmio da civilización.

Tan civilizado está isto, que hai unha chea de tendiñas pequenas onde venden cousas pra lle dar aos monos, pra lle dar aos alifantes, aos paxaros e á toda a demáis poboación do Zóo. Lambiscadas, craramente, que non son a mantenza natural d'estas bestas, amansadas se cadra de seren mantidas com'os cristiaos.

Os alifantes andan n-uns eixidos arrodeados de reixa de ferro e fosos, com'unha fortaleza. Hai un que seica ten mala ideia, porque prendido nos ferros hai un letreiro que di: «*Vorsicht. Sehr bö se!*» (Ollo, moi ruin). E a gente non s'achega. Hai unha femia d'alifante indo, co seu pequeno e lindo alifantiño a carón. Hai dous alifantes africans orelludos e flacos, un d'iles enano, procedente do Congo, quén sabe se parente dos pobos pigmeus da África Central. Porque non hai dúbida de que hai semellanza d'estilo antr'as

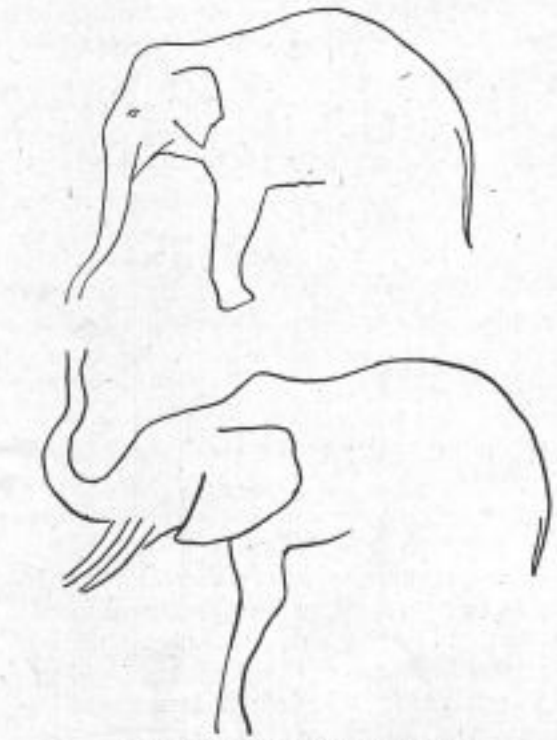

Alifante indo e alifante africán, do Zóo

razas autóctonas, a fauna e a frora das suas terras d'orige, sen prejusgar nada d'espricadeira centifeconatural. O estilo é unha cousa máis fonda qu'iso todo, e asina coma hai estilos nas obras dos homes, tamén a natureza ten estilos difrentes.

Ven logo a caste sen cabo dos rilladores ou roedores. D'unha banda están os d'auga; e da outra os da terra. Antr'os primeiros *(pacas, agutis,* etc.) e antr'os segundos tamén, hai unha chea d'especies raras da América, estranos tipos, fauna da Atlántida. Lebres, coellos, coellos d'India, marmotas, musarañas; ardillas hainas de moitismas especies. Esta sorte de gente pequena qu'a *Führer* chama, con humor, espritos da selva *(Waldgeister)* son dos seres máis lindos e máis graciosos nos seus corpiños bulideiros e nos seus movementos súpetos ou repousados, na viveza pícara dos seus olliños redondos e furadores, que ven medral a herba, e no simpático geito de limparen os bigotes e comeren coas duas mans e de lle daren ao rabo, sen deixaren un istante de mover o fuciño. Son listos coma centellas, e fica un embobado ollando pra iles.

Os ratos teñen unha casiña pra iles, dividida en caixas de tecido metálico, ond'andan enormes niñadas, brancos, escuros, dourados, prateados, grises, roxos, negros, de todol-os grandores e de todal-as formas, unha múrmia.

Dos macacos, atópanse todol-os nosos ilustres parentes, agora já non antepasados, gorila, chimpancé, orangután, etc. Hai un matrimonio moi divertido d'orangutás, que de cote anda danzando e correndo un atrás do outro, entrando e saindo por portas apropósito que lle teñen, e faguendo mil estremonías. Non sei se non virán eiqui os berlineses estudal-a *Sexualfrage*... A caste dos babuinos ou cinocéfalos é intresante. Non fallan os pouco simpáticos mandriles de tipo feraz e sinistro ollar. Tampouco ten cara d'home de ben o babuino sagrado do Egipto, e non embargante, compre ollar con respeto á istes macacos lanosos, d'ollos achegados e afundidos debaixo das sobrecellas, aló no comenzo do longo fuciño de can; istes babuinos, que semellan estautas viventes da Amarnasaal do Altes Museum, son o Anubis faraónico, o Hermes Psicopompo mágico, cand'ainda era un totem. Pol-o menos, iso dín.

(Continuaráse)

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LIBROS

OTERO PEDRAYO, Ramón. *Contos do Camiño e da Rúa.*—NÓS, vol. LII. Santiago, 1932.

Ninguén pode disputar á Otero Pedrayo a groria de ser o creador da moderna prosa galega. A creación da prosa galega foi intentada anterior e contemporáneamente ó autor de «Peleirinaxes». Mais os esforzos feitos, ou fracasaron ou conqueriron unha parcela de éisito que resulta mínima ó lado da enorme estensión colonizada pol-o creador do libro que motiva estas liñas. Otero Pedrayo guinda pol-a borda da sua nao sentieira os derradeiros lastres de plebeísmo que impedían dignificarse ó noso idioma, e a prosa galega adequire con il rango elevado e posibilidades múltiples. Todo únicamente pol-a forza da arte. Resolución de problemas gramaticás, eleición de formas verbás, definitivas decisións ortográficas, non se poden atopar en Otero Pedrayo. Tampouco o seu léisico é sempre un modelo de enxebrismo. Descoidos inespricabres, desprezos caraiterizados pol-a regularidade verbal atópanse á manchetas na sua obra. Sensibles circunstanzas, encol de todo pol-o fácilmente eliminables, que non poden embazar a groria de este grande artista. Unha barroca ornamentación de outono ribeirán, unha fluidez de fonte inestinguíbre, unha vizosa primadeira de pantesia, un señoril humor, un romántico apaixoamento, unha cráisica ecuanimidade, unha sobria visión dramática, posto todo ó servizo de unha grande cultura e de unha compresión cuase inigualada do sér galego, produxeron o miragre de unha magnífica prosa, que é como un río ricaz que antes de morrer groriosamente no océano, serpea infindamente por antre os matos máis mestos, nos que cantan os máis elocuentes paxaros e frorecen as máis espléndidas rosas. Prosa sinfónica, cálida, chea de corido, pero envolveita sempre no gris outonizo de unha brétema especial; prosa orquestal, pero, ó parecer, nada pallida, nada recortada. Non mirto de xardín, senón touza silvestre. Prosa celbe, non inxeniosa, xenial; disonante como o mar e multiforme como os matos. Non parque inglés, senón selva iñorante da poda e o arranxo. Música sen pentagrama, non arrincada ó piano pol-os dedos doctrinarios do profesor, senón brusca mas carballeiras pol-a voz infinda do vento. Pero non apocaliptica, non fervenza estrondosa: río de maino decorrer antre frondentes arboredos, de serpeado curso caudaloso e de cantigar vario: lira de infindas cordas. Prosa xa ausolutamente orixinal e compretamente galega.

Pero Otero Pedrayo non é somente o creador da nosa moderna prosa. Creóu tamén a novela, creóu o ensalo, e no libro que suxire este comentario crea o conto. Otero Pedrayo ten unha prodixiosa facilidade pra captar ambentes, pra nos dar unha sensación de época; pero o come do seu arte está cando narra a vida galega do dazanove, especialmente a vida fidalga aldeán, a vida dos señores nos puzos. De eigal a grandeza de «Os señores da terra» Estes contos de hoxe xiran tamén, especialmente ó redor da vida do pasado século. E son unha galería de tipos galegos perfeitamente vistos. Unha Galicia pra min moito máis gostosa e real que a Galicia do outro gran don Ramón, o das barbas de chivo. Ca escelción de *O Pecado*, que non me parez un persoaxe especificamente galego, os demáis herois de «Contos do camiño e da rúa» son verdadeiros arquetipos nacionás. Pol-o cal este libro, como «Os camiños da vida» é, en grande parte, unha obra científica, de historia natural, de socioloxía, de antropoloxía galegas. Somente sendo un xenio artista e un verdadeiro galego se pode escribir «O fidalgo» que non é xa conto, senón unha epopeia, que recolle todo un espríto, todo un tempo e todo un xeito de vivir.—R. C. C.

ANTONIO NOBRE, (Líriche) Tradotte e introduzione da Guido Battelli. Firenze, 1932.

O Prof. Guido Battelli, ben coñecido xa pol-as suas traduzós de poetas galegos ao italián i-a sua coleizón de «Poeti Portoghesi Moderni», na que foron pubricadas traduzós e traballos sobre João de Deus i-Anthero de Quental moi interesantes, fina de pubricar un novo libro d-ista serie, adicado á Antonio Nobre, que contén unha intresante introduzón i-unha traduzón belísima e coidada. Antonio Nobre non é ben comprendido nin o foi nunca pol-a crítica extranxeira. Recentemente dá a proba a «Literatura Portuguesa» do Prof. Aubrey Bell. Antonio Nobre é ben comprendido, no que ten de poeta poseedor dun senso da aldeanidade, familiar, sinxelo, pol-o ilustre lusitófilo italián. O Prof. Guido Battelli anuncia asiña na mesma coleizón en que aparez iste volume traduzós dos cancioneiros galaico-portugués.—A. C M.

REVISTAS

EL UNIVERSAL GRÁFICO, diario ilustrado de Mexico, de 4 Agosto, 1932.

Artigo de Salomón Kahan, tidoado *Una evocación de España*, que ven cuxeque todo adicado ao compositor galego Luis Taibo, de quen deu a coñecer unhas cantas composicións a Sociedade de Música de Cámara de México, antr'elas *Céltica n.º 1*, pra piano, violin, viola e cello. *(I Amanecer, II Peregrinos en Compostela, III Canto de Pandero, IV Alalá, V Danza gallega)*, *Céltica* para id. id. *(I Canción de cuna, II Alborada, III Canto de arriero, Danza)*, *Primero y Segundo Cuarteto de Cuerda*. O criteco fai unha cumprida loubanza da arte do noso cumpatriano, arte ispirada na músseca popular, e que pón ao igual da dos millores compositores hespañoles dos nosos días.

BREIZ ATAO

Leva adicado dous números ao já tan sonado *atentado de Rennes* (á voadura con dinamita do moimento conmemorativo da anexión da Bretaña á Francia, realizada a vispera da celebración do centenerio da anexión devandita). *Breiz Atao* comenta con moito chiste o escándalo que ergueu co gallo d'iste atentado a imprensa, e tamén a policía francesa, que s'encheron d'acusar e de prender nacionalistas bretós inocentes do feito.

Din qu'unha Señorita bretona, cando lle preguntóu un periodista estrangeiro o que pensaba do atentado de Rennes, respondéu que soilo se layaba de non ter sido ela a autora.

Breiz Atao inserta tamén un razoado e comprensivo artigo d'un escritor francés defendendo a atitude dos bretós, e trai fotos da entrada de Mr. Herriot en Rennes custodiado por abondosas forzas de policía.

Outra cousa é tamén un sermón feito na catedral de Vannes o 7 d'agosto, por Monseñor Duparc, bispo de Quimper e de León, o qual non é autonomista, en defensa da lingua e máis da cultura bretona. Iste bispo non autonomista propugna de cote o ensiño da lingua e da historia de Bretaña.

Imprenta NÓS. Hortas. 20. Santiago

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros RAFIUM

DE MÁIS DURA QU'OS DE PLUMA E LIMPAN MILLOR.
VÉNDENSE ÉN TODOL-OS ESTABRECIMENTOS DO RAMO.

ANDRÉS PERILLE — OURENSE

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

Santiago de Galicia

De los Profesores

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO — GINECÓLOGO

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos

Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

A sua biblioteca non será unha bibli[illegible] galega, mentrás non adequira as obras editadas por

NÓS

PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
HORTAS, 20 — SANTIAGO